

Forró Lajos

Padaju zvjezde...*

Balkane moj – Az én Balkánom 6.

1943 szeptemberében a bolgár, a magyar, a román, a csehszlovák, a jugoszláv, a szovjet, a francia és az olasz kommunista párt képviselői Lengyelországban létrehozták a Kommunista Pártok Tájékoztató Irodáját. A szervezet célja az információcsere biztosítása a tagországok között. A központ Belgrád.

A jugoszláv kormányban a háború után Titón kívül négy személynek volt döntő szava. A híres és hírhedt *Aleksandar Ranković* az állambiztonsági ügyeket, *Edvard Kardelj* a külügyeket, *Milovan Đilas* a propagandát, *Boris Kidrič* pedig a gazdasági tervezést koordinálta. A balkáni államalakulat vezetőinek többségét ebben az időben még a szovjetbarátság jellemezte. Volt ugyan némi ellenségeskedés, ami már a háború alatt, szovjet katonák erőszakoskodásai és fosztogatásai miatt kialakult. Ezzel kapcsolatban nem hivatalosan ugyan, de Tito említést tett Sztálinnak, aki visszautasította vádakát. Szerinte nem baj, ha a katona a nehéz harcok után játszadozik egy kicsit – esetleg a nőkkel. Sztálin azzal is heccelte Titót, hogy a partizánharc komoly frontharcra alkalmatlan. Ez persze komoly szálka volt a partizánvezér szemében.

Jugoszláviának a szovjetek a többi kelet európai országhoz hasonló függő státuszt szánták. Talán emiatt a Szovjetunió komolyan nem támogatta nemzetközi téren a jugoszláv elképzeléseket. Szovjet titkos ügynökök hada lepte el az országot. A későbbi szakítás legfőbb oka, hogy a jugoszlávok ragaszkodtak függetlenséghez. Nem konzultáltak előzetesen mindenben a szovjetekkel. Legyen az bel- vagy akár külügyi kérdés.

A legfontosabb döntéseket mindig önállóan hozták, külső hatalom megkérdezése nélkül.

A válság 1948 tavaszán következett be. Sztálin magához hívatta a jugoszláv vezetőket (Kardelj, Đjilas és *Vladimir Bakarić*, a horvát miniszterelnök utazott a Szovjetunióba) és nemtetszését fejezte ki az önálló lépések miatt. A hazatérés előtt aláíratott Kardeljjel egy nyilatkozatot, miszerint ezentúl a mindkét felet érintő politikai döntések előtt Jugoszláviának ki kell kérni a Szovjetunió véleményét.

A delegáció hazatérését követően a kormány belátta: vagy marad az önállóság, vagy a többi kelet-európai országhoz hasonlóan vállalja a csatlósszerepet. Titóék a függetlenség mellett döntöttek...

A szovjetek 1948 februárjában megszakították a kereskedelmi egyezményekkel kapcsolatos tárgyalásokat. Márciusban pedig hazarendelték a szovjet polgári és katonai tanácsadókat. További lépésként a szovjetek május 4-én levélben fordultak Jugoszláviához, melyben elmarasztalták a jugoszláv pártot, az ország politikai szervezetét, kétségbe vonva a partizánok hősiességét. Szerénytelenséggel vádolták a kommunista vezetőket, akiknek fejébe szállt a dicsőség és nem viselkednek a kommunista elveknek megfelelően.

Tito válaszlevelében (április 13-án) a következőket írta:

„Bármennyire is szereti közülünk mindenki a szocializmus országát, a Szovjetuniót, hazánkat, ahol ugyancsak a szocializmus épül, nem szeretheti kevésbé”. Tito szerint a szocializmushoz több út vezet: „Tanulmányozzuk és példának tekintjük a szovjet rendszert, de hazánkban a szocializmust némiképp más formában építsük.”

Június 28-án a Kominform tagjai kizár-

* Hullanak a csillagok... Bjelo Dugme – Padaju zvjezde.

ták Jugoszláviát a szervezetből. Titót, Rankovićot, Kardeljé és Đilast személy szerint is megtámadták. A jugoszláv pártot pedig nyíltan felszólították, hogy szabaduljon meg vezetőitől. Erről természetesen szó sem lehetett. Az ország vezetői – párttagjai korántsem voltak annyira elkötelezett szovjetbarátok, mint kelet-európai társaik. Titóék sem tétlenkedtek: szovjetbarát tisztviselőket börtönöztek be, a Kominform szimpatizánusokat lecsukták vagy kizárták a pártból.

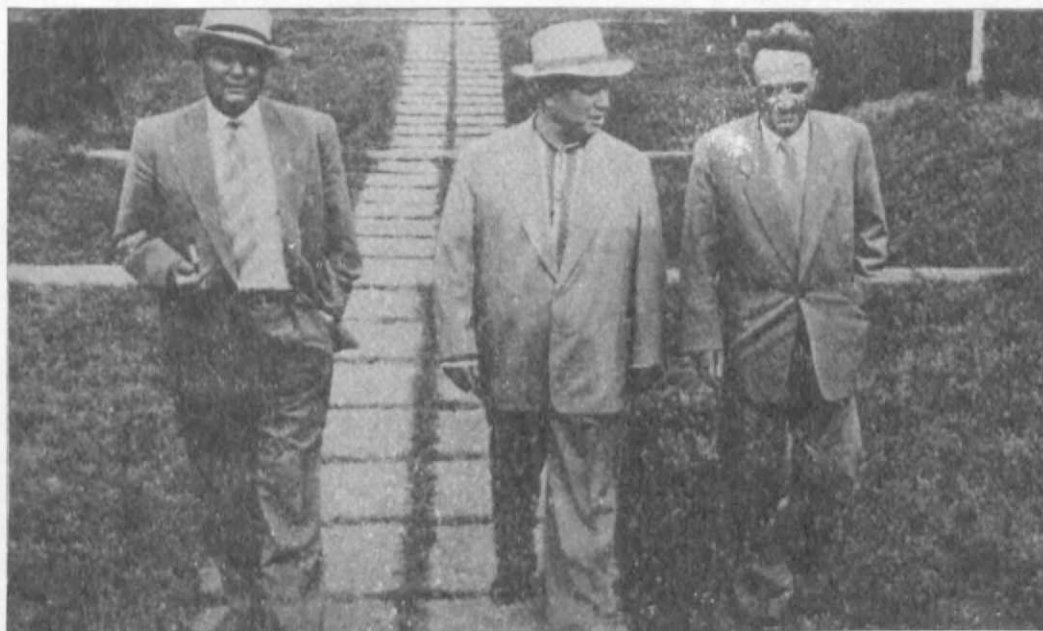
1949-ben fokozódott a Jugoszlávia elleni kampány. Előbb a Szovjetunió, majd az összes kommunista ország felmondta a Jugoszláviával kötött egyezményeket. Egy egységes uszító, propagandahadjárat indult meg az ország ellen. A csatlós országok vezetői egymást túlharsogva találták ki a jelzőket: *Láncozott kutya; A gonosztevő Tito-klika; A Júdás Tito és cinkosai; Amerikai pórázon tartott, imperialista csontot rágcsáló és az amerikai tőkéért csaholó kutya stb.*

Jugoszlávia teljesen elszigetelődött és súlyos válságba került. A rendkívüli gazdasá-

gi nehézségek mellett az országnak fel kellett készülnie egy esetleges katonai támadásra is.

A jugoszláv–szovjet viszály a nyugati hatalmaknak kedvezett: semlegesített 33 hadosztálynyi jugoszláv hadsereget, valamint Olaszország védelmét megkönnyítette. A nyugati kormányok ezért szívesen látták Titót továbbra is az ország élén, és ezért az ország támogatása mellett döntöttek. 1949-ben az amerikai kormány 20 millió dolláros kölcsönt folyósított a délszláv államnak. Ezt hamarosan továbbiak követték. 1949 közepétől 1955-ig Jugoszlávia a legkülönbözőbb forrásokból összesen 598,5 millió dollár gazdasági és 588,5 millió dollár katonai segélyt kapott. Az így kapott 1,2 milliárdból csak 55 milliót kellett visszafizetni.

Jugoszláviában is – mint a kelet-európai országok többségében – megindult az államosítás. Mivel a német megszállás alatt a jugoszláv üzemek, bányák, bankok nagy részét a megszállók az irányításuk alá vonták, nem volt nehéz ezt az állam kezébe venni, hiszen

TITO, HRUSCsov ÉS MIKOJAN A MEGBÉKÉLÉS UTÁN BUKARESTBEN

a megmaradt tulajdonosok nagy részét azzal lehetett vádolni, hogy kollaborált a megszállókkal.

Az ország kollektivizálási kísérlete azonban már keményebb diónak ígérkezett. A parasztok hevesen ellenálltak, leölték jószágait, elrejtették a terményt. Éppen ezért eleinte csak a nagybirtokosok, a német nemzetiségűek és a megszállókkal együttműködők földjeit vették el. A létrejövő szövetkezeteket azonban nem tudták kellő hatékonysággal működtetni. Ezért 1953-ban kényszerű változások következtek be. Megengedték a parasztoknak, hogy kilépjenek a szövetkezetből és tíz hektárig magukkal vigyék, amit annak idején beadtak. Megindult a köztársaságok közötti gazdasági fejlettségi mutatók kiegyenlítése. Gyárakat, vállalatokat létesítettek az ország elmaradotabb vidékein.

1950-ben a parlament törvényt fogadott el az „Állami vállalatok és munkáskollektívák magasabb gazdasági társulásainak irányításáról”. A „munkás önigazgatás” elvére épülő új rendszer elméletben elvette az államtól a termelési eszközök tulajdonjogát, és társadalmi tulajdonnak nyilvánította azokat. Így az ellenőrzés elméletileg visszakerült a „néphez”.

1950 augusztusától októberig az országban 7136 munkástanácsot választottak, több mint 150 ezer taggal. A gyárakban a dolgo-

TITO NAGY NAPJA: HIVATALOS BOCSÁNKÉRÉS
BELGRÁDBAN

zók munkástanácsok révén érvényesíthették akarataikat. Munkástanács választotta az igazgatótanácsot, valamint a szakszervezetekkel és a helyi államirányítási tisztviselőkkel konzultálva igazgatót nevezett ki.

A munkástanácsok hatalma a gyakorlatban nagyon kicsi volt. Az igazi irányítás az igazgatók kezében összpontosult, akik általában a helyi pártszervezettel álltak szoros kapcsolatban. Az igazgatókat ugyan le lehetett váltani – volt is erre példa, – de leggyakrabban a párt döntött ezekben a kérdésekben.

1955-ben a helyi önállóság növelése érdekében átszervezték a közigazgatási rendszert és ennek alapegysége a gyakran több települést magába foglaló község, a kommuna lett. Ennek a rendszernek az elve, hogy a nép vegyen részt az életét meghatározó döntések meghozatalában. Erős maradt a kommunista pártirányítás, de a jugoszláv kormány több rugalmasságot mutatott és nagyobb szabadságot igyekezett biztosítani, mint a többi szocialista rezsim.

A politikai szabadság „hibái” hamar megmutakoztak. Đilas cikksorozatát indított a párt *Borba* című lapjának hasábjain, amelyben bírálta a pártot, illetve a kormányt. A kommunista vezetők életvitelét is célba vette. Kiteregette, hogy a pártvezérek az átlagosnál jobb lakásokban laknak, speciális üzletekben vásárolnak, külön üdülőhelyen nyaralnak. Mindennek a vége az lett, hogy Đilas távozott a pártból. A további bírálatok szellemében művei jelentek meg Európában és Amerikában: *Az Új osztály* (1957) és a *Beszélgetések Sztálinnal* (1962).

Sztálin halála után, a Nyikita Hruscsov vezette SZKP Központi Bizottsága 1954 júniusában javasolta a Jugoszláviával való viszony rendezését. 1955. május 26-án Hruscsov Jugoszláviába látogatott, és június 2-án aláírták a Belgrádi deklarációt, melyben meghatározták a két ország közötti további viszonyokat...